

JAK BIEDZIE ZARADZIĆ?

Cykl działań edukacji
obywatelskiej dla dziecięcych
liderów społecznych

WOJEWÓDZTWO
WIELKOPOLSKIE

Projekt finansowany
przez Urząd Marszałkowski Województwa
Wielkopolskiego w Poznaniu

Jak będzie zaradzić

Geneza

Jakkolwiek niebanalnego formatu, to jednak cieniuchny kajet, który trzymacie oto w dłoni, jest notatnikiem wyprawy wędrownych aktorów z Dolnego Śląska po siedmiu gminach wschodniej i południowej Wielkopolski i spotkań, jakie uczynili z jej młodymi mieszkańcami – uczniami szkół podstawowych. Nie była to przypadkowa eskapada trupy komedianów z marszrutą znaczoną wielkością teatralnej gaży, ale skrupulatnie przygotowane przedsięwzięcie. Jego osnową było połączenie – poprzez medium teatru lalkowego – nici nieformalnych technik pedagogicznych z budowaniem świadomości obywatelskiej i subtelnymi badaniami socjologicznymi. Celem natomiast odnalezienie lub ulokowanie w świadomości dzieci jednego z najtrudniejszych tematów społecznych: rosnącego ubóstwa, wynikającego z eskalacji nierówności społecznych.

Ubóstwo

Dlaczego za kanwę naszego spotkania z dziećmi wybraliśmy problem ubóstwa? Nie powinniśmy raczej zająć się groźnym tematem uzależnień od komputera, tabletu i komórki? A może kwestią innych uzależnień (od narkotyków, alkoholu, tytoniu), problemów upadku dotychczasowych autorytetów, idei i więzi społecznych, alienacji jednostki, objawów hejtu w sieci itd.? Bez wątplenia wszystkie te zjawiska to olbrzymie problemy, wiążą się one jednak ze skomplikowanymi strukturami zależności, w których coraz trudniejsze jest rozpatrywanie rzeczywistości przez pryzmat moralności, współodczuwania czy odpowiedzialności. W przypadku ubóstwa wartości takie – lub ich przeciwieństwa – jawią się w sposób prosty, przejrzysty. Nie dezawuowaliśmy wagi tamtych zjawisk, lecz zdawaliśmy sobie sprawę, że nasze zadanie w swej metodologii ma charakter nowatorski, że wchodzimy na nieznany nie tylko naszym doświadczeniom grunt i konieczne jest zachowanie w planowaniu i działaniu przejrzystości właśnie i prostoty.

Ubóstwo jest trwałym elementem każdej ludzkiej cywilizacji i większej grupy społecznej. Zjawisko to interpretowane i definiowane jest dzisiaj głównie przez światy nauki i polityki na wiele różnych sposobów, w naszym jednak przedsięwzięciu chcemy pozostać wierni definicji ujmującej biedę jako brak posiadania minimum egzystencji, będącego zbiorem dóbr niezbędnych do podtrzymania funkcji życiowych i sprawności psychofizycznej; brak minimum egzystencji prowadzi do biologicznego wyniszczenia i zagrożenia życia. Istnieje wiele przyczyn ubóstwa, ale do najważniejszych należą nierówności społeczne, wynikające głównie z polityki ekonomicznej i socjalnej państwa.

Dane Głównego Urzędu Statystycznego wskazują, że coraz więcej Polaków żyje w skrajnym ubóstwie. W 2017 r. odsetek ubogich wynosił 4,3 proc., by w 2018 r. osiągnąć poziom 5,4 proc. Według GUS wzrost skrajnego ubóstwa dotyczył w większym stopniu mieszkańców wsi niż miast, a stanem tym dotknięte były przede wszystkim gospodarstwa domowe osób mających niski poziom wykształcenia – „stopa ubóstwa wśród gospodarstw, w których głowa posiadała wykształcenie co najwyżej gimnazjalne, była dwukrotnie wyższa niż przeciętnie”.

Szlak wyprawy

Forpocztą naszej wielkopolskiej ekspedycji były więzi łączące Gminę Rychwał z partnerską gminą Łądek-Zdrój – siedzibą naszego Teatru „Akademia Wyobraźni”. Dzięki wsparciu informacyjnemu samorządowców Rychwału zoperacjonowaliśmy logistykę wyprawy od założenia bazy po kolejne etapy szlaku. Plan na spotkania z uczniami był zunifikowany do trzech głównych elementów

o łącznym czasie trwania ok. 2 godziny:

- warsztaty teatralne z grupą wybranych uczniów; prowadzone przez aktorki i reżysera „Akademii Wyobraźni” (czas: ok. 30 min.),
- spektakl „Baśń o dwóch braciach”, na motywach utworu G. Morcinka „O ubogim szewcu i chciwym młynarzu” z udziałem dzieci biorących wcześniej udział w warsztatach (czas: min. 45 min.),
- konferencja pt. „Jak będzie zaradzić?”, złożona z 2 elementów: wywiadu kierowanego z gronem wybranych uczniów oraz zadania plastycznego: stworzenia ilustracji, przedstawiającej „radzenie z biedą” (czas: 45 min.).

W ciągu kolejnych 5 dni spotkaliśmy się z uczniami i pedagogami 8 szkół:

- 21 października: Szkoła Podstawowa w Golinie i Szkoła Podstawowa w Przykonie,
- 22 października: Szkoła Podstawowa w Grzegorzewie, Szkoła Podstawowa w Sadlnie,
- 23 października: Szkoła Podstawowa w Rychwale, Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Rychwale,
- 24 października: Szkoła Podstawowa w Zbiersku,
- 25 października: Gminne Centrum Kultury i Rekreacji w Krobi.

W projekcie udział wzięło ogółem ponad 580 uczniów, w tym 110 w warsztatach teatralnych i ok. 380 w konferencjach.

Zadania

Konkretyzując koncepcję projektu „Jak będzie zaradzić”, zamierzeniem naszym było stworzenie w anturazie wspólnej artystycznej zabawy spotkania z dziećmi, który pozwoliłoby z kolei na rozpoznanie umiejscowienia problemu ubóstwa zarówno w ich doświadczeniu życiowym, jak i indywidualnej świadomości. Nasze cele szczegółowe wyrazić można następująco:

- Prezentacja spektaklu, który w sposób pozbawiony nachalnego moralizatorstwa rozwija wątki etyczne różnych zachowań społecznych, subtelnie promując postawy empatii, rozumienia i odpowiedzialności społecznej.
- Warsztaty aktorskie, które były okazją do poznania emocji, jakich doświadczyć można jedynie na teatralnej scenie.
- Konferencja, której przedmiotem była próba zdefiniowania i zdiagnozowania zjawiska ubóstwa i różnych jego przejawów oraz stworzenie choćby najbardziej utopijnego, fantastycznego panaceum na tę społeczną bolączkę.
- Szkicowa analiza zebranego podczas spotkań z dziećmi materiału i przyjęcie wniosków ewaluujących założenia programowe projektu wraz z odpowiedzią na pytanie, czy warto kontynuować tego typu przedsięwzięcia z przesunięciami w obszary innych problemów społecznych.

Do akcji!

Konceptualizując projekt i przystępując do jego wykonania, nie wiedzieliśmy, z jakimi zachowaniami dzieci będziemy mieli do czynienia. Jednak w przestrzeni metodologicznej przyjęliśmy apriorycznie postawę jak najmniejszej ingerencji w poczynania i wypowiedzi dzieci podczas jego realizacji, o ile nie wymagałaby tego konieczność, np. zachowania niegrzeczne i destruuujące lub nawet agresywne. Konferencje pozbawione były dyscyplinującego wymiaru dydaktycznego, główny bowiem nacisk położyliśmy na swobodę wyrazu uczestników, stąd w wywiadach pojawiają się niekiedy różne formy, niekiedy rozbudowanych, pytań.

Przykona

Wieś w powiecie tureckim. Liczba mieszkańców: 630.

Co to jest bieda?

Hubert (kl. V): Jak ktoś ma mało pieniędzy.

Klaudia (kl. V): Bieda to coś takiego, jak ktoś nie ma jedzenia, nie stać go na coś.

Kacper (kl. V): Jak ktoś jest biedny, nie stać go na piękne ubrania i się wyśmiewają z biedniejszych osób.

Czy znasz kogoś biednego?

Hubert (kl. V): Widziałem takich, co nie mają domu.

Norbert (kl. IV): Widziałem, że jakiś biedak chodził do domów i prosił o jedzenie i picie.

Jak zaradzić biedzie?

Weronika (kl. IV): Na przykład coś dać biednemu, jedzenie, coś mu ofiarować.

Kaja (kl. IV): Zapewnić mu jakieś schronienie zimą i dać mu, czego potrzebuje.

Marta (kl. V): Zawsze jak widzimy bezdomnego, to można mu dać nawet 5 złotych, on się ucieszy z każdej złotówki, bo pieniędzy nie mają a jak dostaną, to bardzo dobrze dla nich.

Gabrysia (kl. V): Można pomóc biednym w taki sposób, że jak organizują różne takie fundacje albo zbierają ubrania dla biednych, można oddawać rzeczy na różne akcje.

Norbert (kl. IV): Jak widzimy biednych, to możemy im dać jedzenie, picie, pieniądze i czasami pożyczyć rower lub coś.

Marcel (kl. V): Ja bym ubrań nawrzucał do tego kompostownika na ubrania.

Kacper (kl. V): Dałbym im jakieś ubrania, jakby im brakowało jedzenia, picie, kasy bym im nie dał, bo by pewnie na alkohol przeznaczali.

Eliza (kl. V): Ja dałabym jedzenie jakiemuś biednemu albo, jakby był bezdomny, to nawet pozwoliłabym przemocować u siebie.

Zuzia (kl. V): Ostatnio mieliśmy właśnie taką zbiórkę, gdzie przy-

bory szkolne dawaliśmy takim biednym osobom, które nie mają w ogóle pieniędzy na kupienie takich rzeczy.

Martyna (kl. V): Każdy sposób się liczy w pomaganiu. Jak tylko można, trzeba pomagać.

Roksana (kl. V): Ja bym dała jakieś koce, ciuchy, jedzenie, no.

Kinga (kl. V): Na przykład można by założyć jakąś zbiórkę w internecie i ludzie mogliby wpłacać pieniądze i przeznaczyć tę kasę, żeby wybudować jakieś domy dla biednych osób.

Weronika (kl. V): Ja dałabym jedzenie i picie.

Klaudia (kl. V): Ja bym dała biednym ludziom tylko jedzenie, ubrania i pieniądze, ale nie pomożemy im tym tak do końca, pomożemy im tylko chwilowo. Dopiero dając im dom, pracę i wiele potrzebnych im rzeczy, pomożemy im bardziej.

Kacper (kl. V): Można w swojej miejscowości zorganizować taką zbiórkę pieniędzy i przeznaczyć ją na domy dla bezdomnych, jakieś ubrania, jedzenie.

Hubert (kl. VI): Zauważyłem, że podatki nie są tanie i na przykład zamiast podatków za domy, moglibyśmy jakąś część przeznaczać dla dzieci z Afryki, z Syrii, dla jakichś osób, które przeżyły jakieś kataklizmy i wojny.

Klaudia (kl. V): Ktoś jest starszy i nie radzi sobie w domu, więc żeby młodsza osoba mu pomogła, żeby coś dla niego zrobiła.

Marcel (kl. V): Warto zachęcić wszystkich, żeby rozejrzeli się wokół i żeby zobaczyli, czy nawet gdzieś blisko może być osoba bezdomna lub osoba bezrobotna, która potrzebuje pomocy.

Dawid (kl. V): Moim zdaniem można chodzić tam, gdzie jest najwięcej ludzi z puszkami i zbierać pieniądze.

Zuza (kl. V): Jak ktoś jest zagubiony, to można mu coś poradzić i pomóc.

Martyna (kl. V): Jeżeli ktoś ma na przykład domek letniskowy i on mu nie jest potrzebny, na przykład w zimie, to może tam wziąć osoby biedne.

Podsumowanie ekspedycji

Uczniowie i kadry pedagogiczne

Przyjęcie naszej grupy w prawie wszystkich szkołach było bardzo dobre, a nawet serdeczne, zarówno ze strony uczniów, jak i kadr pedagogicznych. Dzieci były kulturalne, chętne do współpracy w warsztatach i przy realizacji spektaklu. Podczas konferencji w pierwszych minutach były nieco nieśmiałe, jednak i tutaj, z minuty na minutę, rosła ich aktywność. Postawy części nauczycieli, jak się tego spodziewaliśmy, „na wejściu” były zachowawcze, ale jakość i wartość artystyczna spektaklu „Baśń o dwóch braciach” bardzo szybko przełamywała ich niepewność i budziła późniejsze zainteresowanie naszą pracą. Wielu nauczycieli chętnie z nami rozmawiało, będąc zainteresowanymi prezentacją w ich szkołach innych przedstawień „Akademii Wyobraźni”.

Sumując, budowę relacji ze społecznościami szkół uważamy za niezwykle udaną i wartą dalszego pogłębienia na planie projektów, które poruszałaby się w innych obszarach problematyki społecznej.

Wiedza o problemie

Bardzo szybko zrozumieliśmy, że młodzi Wielkopolanie rzadko spotykają się z ubóstwem w sposób bezpośredni. Ich wiedza na temat biedy pochodzi głównie z mediów i nielicznych obserwacji osób dotkniętych tym problemem. Przyjął zatem należy, że mieszkańcy niewielkich wsi i miasteczek tego rejonu Wielkopolski materialnie radzą sobie co najmniej nieźle.

Fakt, iż dzieci nie stykają się często z tym problemem nie znaczy wszakże, że nie dostrzegają problemu biedy. Wychodząc z bardzo prostych poglądów, podczas konferencji rozbudowywały bardzo szybko świadomość tej problematyki, najpierw poprzez próbę definiowania biedy i później być może pierwsze ukształtowanie stosunku do niej. I wydaje się, że w tej przestrzeni projekt ten przyniósł najważniejsze efekty: poważną refleksję, która może ukształtować zachowania dzieci w ich dalszym rozwoju społecznym, jest bowiem pewne, że w kolejnych etapach życia zetkną się z ubóstwem wielokrotnie.

Liderzy dziecięcy

Planując przedsięwzięcie, myśleliśmy o skierowaniu ku niemu uwagi liderów dziecięcych, chcieliśmy, żeby to przede wszystkim oni uczestniczyli w warsztatach teatralnych i w konferencjach. Współdziałaliśmy w tym zakresie z kadrą pedagogiczną szkół, która zna swoich wychowanków najlepiej.

Podczas pracy z każdą grupą zdołaliśmy z dużą łatwością zaobserwować zachowania dzieci, noszące znamiona liderstwa – pojedyncze z nich miały posłuch wśród rówieśników, potrafiły podejmować decyzje i większość z nich była najbardziej aktywna w trakcie naszych spotkań. Brakowało nam czasu na indywidualną pracę z nimi i to z pewnością zaliczyć trzeba w poczet ewentualnych kolejnych planów projektowych: zwiększenie ilości spotkań z poszczególnymi grupami co najmniej do niewielkich serii. Pozwoliłoby to na pewne ukierunkowanie ich zalet do świadomej współpracy z grupą. Należy jednak uznać, że te „pilotażowe” spotkania pozwalają nam przyjąć wniosek, iż dążenie do pracy z potencjalnymi liderami ma sens i jest potrzebne.

Problemy projektowe

Jednym problemem, którego nie przewidzieliśmy przygotowując plan działania był fakt, że trzy ze spotkań z uczniami odbyły się w porze popołudniowej. Decyzja w tym względzie wynikała z logistyki przedsięwzięcia, okazało się jednak, że spotkania takie należy realizować do południa, ponieważ później dzieci są zmęczone wcześniejszymi zajęciami szkolnymi, przez co tracą sporo uważności i aktywności.

Publikacja

Niniejsza publikacja nie mogła pomieścić wszystkich wywiadów, prac plastycznych i fotografii, które powstały w czasie projektu. Znalazły w niej miejsce tylko najciekawsze z zestawu pozycji, choć niekoniecznie reprezentatywne – np. trudno nam było ocenić wartość prac powstałych podczas konferencji.

W przypadku kontynuacji projektu lub jego poszerzenia o inną problematykę społeczną, ważne jest przygotowanie szerszego wydawnictwa z założonym temacie.

Jak będzie zaradzić?

Czy w czasie naszych spotkań dzieci znalazły sposób, metodę, lek, by zaradzić biedzie? Zdawaliśmy sobie sprawę, że likwidacja ubóstwa nie jest możliwa, więc odpowiedzi mogą reagować tylko na elementy tego szerokiego zjawiska lub stanowić utopijne wizje. Wysłuchując kolejnych wypowiedzi, dostrzegliśmy jednak pewne zależności, określone proporcje w zbiorach opinii, które zaczęły rysować pewien ciekawy obraz tych małych społeczności ludzi wchodzących w świat.

Pojedyncze dziecięce wypowiedzi nie odkrywają nam nowych koncepcji na niwelowanie poziomu ubóstwa, ale w ujęciu całościowym zauważyliśmy, że:

- zdecydowana większość dzieci przejawiała zachowania empatyczne, była poważna wobec poruszanego problemu i dostrzegała w nim zdecydowanie więcej niż tylko jego materialną stronę: poczucie bycia gorszym, depresję, potrzebę wsparcia emocjonalnego itp.,

- w przypadku każdej z grup dochodziliśmy niezmiennie do subiektywizacji problemu, dzieci rezygnowały z kontynuowania bezosobowej, ogólnej formy pytania na rzecz bezpośredniej odpowiedzi: co ja sam zrobiłbym dla polepszenia sytuacji ubogiej osoby; dzieci były świadome istnienia różnych instytucjonalnych możliwości redukcji ubóstwa, w większości jednak w wypowiedziach kierowały się do własnej relacji z tym zjawiskiem, pozostając, jak sądzimy, w gotowości do niesienia pomocy,

- swoistym zaskoczeniem był fakt, że w całym spektrum wypowiedzi kilka z nich wynikało i kierowało się ku postawom religijnym, dzieci te otwarcie mówiły o wsparciu ubogich nie tylko dobrami materialnymi, ale również modlitwą.

Podsumowując projekt, uważamy za właściwe kontynuowanie podobnych działań z rozprzestrzenianiem ich na inne placówki szkolne, zarówno w materii problematyki ubóstwa, jak i innych trudnych zjawisk społecznych. Wskazane jednak wydaje się, że rozbudowa części analitycznej mogłaby przynieść ciekawe rezultaty badawcze, do których dostęp przyniosłoby korzyści naukom takim jak pedagogika, psychologia i socjologia.

Podziękowania

Dziękujemy Urzędowi Marszałkowskiemu Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu, który był zacnym mecenasem naszej ekspedycji i spotkań ze społecznościami wielkopolskich placówek edukacyjnych.

Dziękujemy Uczniom, Nauczycielom i Wychowawcom wszystkich szkół, z którymi przyszło nam się spotkać. Dziękujemy Wam za Waszą serdeczność i gościnność.

Raz jeszcze dziękujemy Samorządowcom Rychwała, którzy nie szczędząc prywatnego czasu i olbrzymiej wiedzy o terenie i jego mieszkańcach, wsparli nas w wyprawie.

*Zespół Teatru „Akademia Wyobraźni”:
Paweł Pawlik, Karolina Sierakowska,
Anna Rakowska, Tomasz Pawłęga.*

Kungu 11 Oct
Weronika 1 Oct

Grzegorzew

Grzegorzew

Sadino

Rychwał

Rychwał

WOJEWÓDZTWO
WIELKOPOLSKIE

Projekt finansowany przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu